

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 10.

Lördagen den 22 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr statsrådet friherre *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 97, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för bestridande av kostnader, som kunna bliva en följd av uppskjutande tills vidare av de för närvarande pågående arbetena å uppförande av kasernetablissemang för Södra skånska infanteriregementet; samt

nr 100, angående understöd från allmänna indragningsstaten å lantmäteriauskultanten E. G. Wennerströms änka och barn.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om förläggning av statens lantbruksskolor till lämpliga kronoegendomar; och

nr 13, i anledning av väckt motion angående tillägg till 33 § i lagen om väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av ej mindre riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare än även riksdagens militieombudsman och dennes efterträdare; och befunnos efter valföretagningens slut hava blivit till valmän utsedda:

herr Alexanderson	med 84 röster
» Antonsson	» 84 »
» Boberg	» 84 »
» Carlsson, Johan,	» 84 »
» Ekman, Karl Johan,	» 84 »
» Eliasson	» 84 »
» Fant	» 84 »
friherre Fleming	» 84 »
herr Forssman,	» 84 »
» Gezelius	» 84 »
greve Hamilton, Alexander,	» 84 »

herr Hedenlund	med 84 röster
friherre Hermelin	» 84 »
herr Jespersson	» 84 »
» von Kock	» 84 »
» Lindblad, Anders,	» 84 »
» Mannheimer	» 84 »
» Neess	» 84 »
» Nilson, K. A.,	» 84 »
friherre Silfverschiöld	» 84 »
herr Strömberg	» 84 »
» Stålberg	» 84 »
» von Sydow	» 84 »
» Wavrinsky	» 84 »

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse ej mindre riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare än även riksdagens militieombudsman och dennes efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter utsedda:

herr Larsson, Jacob,	med 40 röster
» Lindström	» 40 »
» Modig	» 40 »
» Frändén	» 40 »
» Johansson, J. B.,	» 40 »
» Tham	» 40 »

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Sedan anmält blivit, att professorn Karl Warburg, vilken den 24 april 1918 förordnats att vara en av kommitterade för tryckfrihetens vård, den 14 september 1918 avlidit, samt kammaren i anledning därav beslutit, att en kommitterad i den sålunda uppkomna ledigheten skulle utses, företogs för nämnda ändamål val av tolv valmän; och befunnos efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedda:

herr Borell	med 29 röster
» Carlsson, Johan,	» 29 »
» Dahl	» 29 »
» Ekelund	» 29 »
» Forssman	» 29 »
» Hallin	» 29 »
» Hellberg	» 29 »
greve Klingspor	» 29 »
herr von Koch	» 29 »
greve Lagerbjelke	» 29 »
herr von Mentzer	» 29 »
» Pers	» 29 »

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 108, med förslag om vissa, för ernående av jämkningar i fördelningen av den kommunala skattebördan erforderliga ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående beviljning av fast egendom samt av inkomst; ävensom

nr 109, med förslag till förordning om spritdrycksaccis m, m.

Företogs val av tre suppleanter för de av kammaren utsedda valmän, vilka skola äga att i ledigheten efter professorn K. Warburg utse en kommitterad för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter utsedda:

herr Öhman	med 11 röster
» Tengvall.	» 11 »
» Ekman, C. G.,	» 11 »

sedan ordningsföljden dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, med förslag till förordning angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 9. andra lagutskottets utlåtanden nr 7—11 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10 och 11.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsdrag till kostnader för laga skifte i Mässlingens by i Jämtlands län, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om åvägbringande av utredning och förslag i fråga om erläggande i vissa naturaprodukter av arrendeavgifterna för utarrenderad kronojord m. m. Om erläggande i naturaprodukter av arrendeavgifter för kronojord m. m.

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 82, hade herr *Lindblad, Ernst*, hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att, efter undersökning, förslag till riksdagen avgäves om arrendeavgifternas erläggande vid utarrendering av kronojord (och eventuellt ecklesiastik boställsjord) helt eller delvis med viss vikt spannmål och smör att lösas efter årets markegångspris.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angiven orsak hem-

Om erläggande i naturprodukter av arrendavgifter för kronojord m. m.

(Forts.)

ställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindblad, Ernst: Jag beklagar, att jordbruksutskottet har givit motionen en så snäv behandling och endast hänvisat till, att saken kan anses ligga under kommittéutredning. Det visste även motionären, men just därför att en del uttalanden kommit fram offentligt från kommitténs sida genom dess ordförande, ansåg jag — och jag tror, att det är en riktig uppfattning — att det är en del av kommittéarbetet, som ligger här framlagt. Som denna kommitté har verkat från 1914, och man ej kan se eller få veta, när kommittén skall komma fram med sitt slutliga betänkande, ansåg jag för min del, att det vore bäst att taga fasta på det, som redan nu föreligger offentligt, och därför framdrog jag det, efter att hava rådgjort med ett par av kommittéledamöterna, inför riksdagen för att få saken redan nu behandlad. Främst av jordbruksutskottet.

Jag beklagar, som sagt, att jordbruksutskottet icke velat gå in på någon närmare undersökning, men jag tror, att i närvarande stund just med kändedom om den osäkerhet och de växlingar, som förekomma på fastighetsmarknaden, det varit stort skäl att beakta de synpunkter, som nu blivit belysta, i den bilaga, som är fogad till motionen. Jag tror, att här verkligen ligger fara i dröjsmål, ty arrendatorerna veta ej, om de skola kunna godkänna de ökade arrendevärden, som kommit till stånd på grund av de sista årens resultat. Särskilt gäller det i fråga om ecklesiastisk jord, att det vore synnerligen behöfligt att söka få en bättre arrendeform även av det skäl, att det just under de närmaste åren är ett större antal sådana boställen, som komma att uppskattas och släppas på arrende. Då vore det önskvärt att kunna tillämpa en sådan arrendeform, som kunde medföra mera anpassliga förhållanden, såväl för institutionerna och kronan som för arrendatorerna. Jag tror, att det skulle vara till ömsesidig fördel, och alldeles bestämt, att det skulle öka kronans inkomster, och detta anser jag i närvarande stund vara en särdeles behöflig åtgärd. Vi sågo, att den föregående kungl. propositionen, som nyss bifölls här, medförde ökade *utgifter* för staten. Ett annat betänkande från jordbruksutskottet kommer omedelbart efter detta, och däri är det också tillstyrkt en ökad utgift för kronan, och då kunde det väl vara skäl, att se till, att även inkomstsidan finge följa med i växlande tider och uppvisa något bättre resultat än vad som nu är fallet.

Hade det varit möjligt för utskottet att angiva, när kommittén slutar, och om vi kunnat vänta detta inom rimlig tid, ja, då kunde man ha fogat sig däri, men jag har hört efter, och ännu i dag på morgonen kunde ingenting sägas härom.

Den utredning av kommittén, som utskottet ställer i utsikt, den ha vi gått och väntat på länge. Domänintendenterna ha önskat att få ett möte till stånd och gjorde i fjol en särskild framställning därom till chefen för domänstyrelsen, men fingo då det beskedet: ja, vi vänta på kommittén, att den skall komma fram med sitt förslag.

så att vi få det behandlat på samma gång. Det har nu gått ett helt år sedan dess, och även nu ser det ut som att man får vänta, innan det kan bli något utav. Jag tror, att det varit synnerligen behöfligt, att utskottet inhämtat bestämda upplysningar i den vägen och preciserat tidpunkten. Men motionen syftar ju ej på att omedelbart genomföra ett bestämt utmejslat förslag, utan vill, även den, att regeringen ytterligare undersöker frågan. Då borde man dock påskynda saken för att snarast möjligt få förslag från Kungl. Maj:t, och jag tror, att det varit allt skäl, att utskottet tagit en litet längre fundering på saken i stället för att krypa bakom den gamla frasen, att frågan redan ligger under utredning. Det hade styrkt kommittén, om den erhållit ett uttalande i positiv riktning från utskottet. Jag skulle önska återremiss till utskottet, och det ber jag att få yrka.

Om erläggande i naturprodukter av arrendeavgifter för kronojord m. m.
(Forts.)

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Den siste ärade talaren, motionären, sade, att hans motion ej äsyftade någon direkt åtgärd, utan endast en utredning, och att det sedermera skulle komma ett förslag från Kungl. Maj:t. Vidare förklarade den ärade motionären, att vi hade, som han uttryckte sig, krupit bakom det gamla uttrycket, att frågan redan låg under utredning. Jag skulle vilja be att få fråga den ärade motionären och talaren: hur många gånger har han ej under sin långa riksdagstid varit med om ett sådant krypande? Det är väl tämligen vanligt och fullt riktigt för övrigt, att när en person begär utredning om en sak, och Kungl. Maj:t redan har satt i gång en sådan utredning, utskottet och riksdagen förklara, att man icke vill föregripa kommittéutredningen, utan att man med hänsyn därtill avvisar motionen i fråga. Och här sker det ju ändå till på köpet med en lätt artighet mot motionären, såsom ofta brukar vara fallet i dylika utlå'anden, när man vill behandla motionen välvilligt. Det heter ju i utskottets utlåtande, att frågan »*icke för närvarande*» torde bära upptagas till prövning.

På grund av vad jag nu har sagt och i överensstämmelse med gammal riksdagspraxis, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag å motionen.

Herr W e l a n d e r: Herr greve och talman, mina herrar! I likhet med motionären anser jag den här frågan i alla fall vara av den vikt, ej minst statsfinansiellt, såsom jag snart skall visa, att det varit önskvärt, att utskottet ägnat motionen större uppmärksamhet än den begravning i största stillhet, som nu förestår.

Motionären nämnde nyss, att det för staten kunde vara av ekonomisk vikt, att en förändring här skedde. Jag skall här med några siffror visa, hur det ekonomiskt ställer sig för staten med utarrenderingen av dessa jordbruksdomäner. Att det ej är väl ställt, framgår mindre av motionen än av den bilaga, som motionären bilagt. Men ej heller den visar, hur bedröfligt det i själva verket är. Och det är ett förhållande, som jag tror vara mindre känt, desto hellre som

Om erläggande i naturprodukter av arrendeavgifter för kronojord m. m.

(Forts.)

ej heller domänstyrelsen ägnat annan uppmärksamhet åt den ekonomiska sidan av jordbruksdomänernas utarrendering, än att den med vissa års mellanrum lämnat en förteckning på från de utarrenderade jordbruksdomänerna utgående arrendebelopp och arrendeavkortningar. Det är först i den berättelse, som framlagts för 1916, som man får en inblick i vilken behållning kronan har av dessa domäner. Av den berättelsen framgår nu, att inkomsterna av jordbruksarrendena utgöra 1.692,674 kronor. Men domänstyrelsen har denna gång och för första gången även avräknat omkostnaderna, som äro förenade med dessa utarrenderingar, t. ex. avlöningarna till 16 domänintendenter och deras resekostnader o. s. v. samt även värdesatt de naturaförmåner, som staten lämnar sina arrendatorer från kronans skogar, framför allt virke. Drar man ifrån allt detta, så sjunker statens nettobehållning till 1.201,452 kronor. Om man ställer den inkomsten i förhållande till den inägojord, d. v. s. åker och äng, som är utarrenderad till enskilda, med avdrag av till den 14 mars 1916 sålda egendomar, 103,682 hektar, så kommer man till en behållning per hektar, ej, såsom i bilagan angivits, av 24 kronor per tunnland, utan det blir en verklig behållning av endast 11 kronor 59 öre per hektar d. v. s. 5 kronor 80 öre per tunnland. Det är vad staten får från sina domäner.

Nu må vår modernärings anhängare ej förtänka mig, om jag gör en liten jämförelse och tillåter mig fråga: vad ge statens skogar? Samma berättelse — som jag har i min hand — har upplyst om det. Jag skall då endast räkna med de skogar, som ligga i södra och mellersta Sverige samt i Norrland till och med Jämtland och Medelpad, d. v. s. de trakter ungefär, där huvudparten av dessa jordbruksdomäner finnas. När jag räknar nettobehållningen även för skogarna, sålunda med avdrag för alla omkostnader, även avlöningar till tjänstepersonalen, då blir det en behållning av 14 kronor 59 öre per hektar, d. v. s. statens skogar giva 25 % mer än dess odlade jord. Då förstär man väl ändå, att det måste vara något betänkligt, för att ej säga galet, med hela det här arrendesystemet.

Ovannämnda siffror om nettobehållning per har för kronans inägojord äro medeltal för samtliga kronodomäner. Tar jag enskilda län så ställer det sig ändå värre. Då visar en tablå, i årsberättelsen för 1916, att Kopparbergs län förorsakat staten en direkt förlust av 4.255 kr. för 1916, och Gottlands län en förlust av 9,337 kr. Så har jag hos domänstyrelsen tagit del av det koncept till årsberättelse för 1917, som föreligger, men som ännu ej är tryckt. Enligt den berättelsen s'aller sig resultatet för 1917, då det ändå var högkonjunktur för jordbruket, ännu sämre, ty nu lämna ej bara dessa två län, Kopparbergs och Gottlands, utan dessutom Västmanlands och även Gävleborgs län förlust med åtskilliga tusen kronor. I Västmanlands län är förlusten cirka 46,000 kr., dock må härvid anmärkas, att kronan inlöst byggnader för 32,000 kr.; men även om man räknar detta som en tillfällig statsutgift, som ej förekommer under normala förhållanden, så skulle dock den normala behållningen icke uppgått till mer än 6,000 kronor motsvarande endast 1 krona

per har eller 50 öre per tunnland. Det är kronans inkomst i Västmanlands län. Ja, härav skulle man ju kunna draga en slutsats och säga, att om man ser på statens finanser, det vore bättre, om egendomarna finge överväxas med skog, ty då finge åtminstone kronan större inkomst. Men det är uppenbart, att nationalekonomiskt vore ett sådant förfarande ej välbetänkt. För övrigt är det nog så, att det ej är rätt ställt med arrendevärderingarna. Nu låter motionären i sin motion framskynta gent emot förlattaren till den bilaga, som han varit välvillig att bifoga, att arrendet av statens domäner nog ej står nämnvärt under de enskilda arrendena, men inför det resultat, som här framlagts, måste man ställa sig något tveksam. Jag undrar, om enskilda finnas, som utarrenderat jord så, att de bliva skyldiga på affären. Nej, saken kan icke förklaras annorlunda än på ettdera av två sätt. Det ena är, att statens inägojord är så vanhävdad, dess avkastning så nedsatt, att den icke tål högre arrendevärdering, det andra det, som motionären syftat på, att arrendet icke är avpassat efter gällande pris å jordens produkter. Och det är alldeles uppenbart, att åtminstone en del av dessa stora missförhållanden skulle avhjälpas, om det bleve en arrendevärdering enligt gällande priser ungefär så som i motionen antyddes. För min del vill jag dock säga, att saken icke är hjälpt med detta. utan här äro nog missförhållandena så stora, att det behöves andra och mycket mera radikala åtgärder, för att man skall kunna på ett tillfredsställande sätt ordna förhållandena med statens jordbruksdomäner. Men den frågan är jag icke i tillfälle att nu gå in på. Jag kan sålunda för närvarande icke annat än instämma i motionärens mening, att det vore önskligt, om utskottet, som naturligtvis har kännedom om de förhållanden, jag relaterat, i sin motivering velat kraftigt understryka det stora behovet av ändringar i fråga om sättet för utarrendering av kronodomänerna — fastän det sitter en kommitté eller sakkunniga, som varit samlade sedan december år 1914 utan att ännu ha givit något livstecken ifrån sig.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Ja, det kan icke hjälpas, att man ibland blir något förvånad över anledningarna till debatt, och det har då jag blivit särskilt här i dag. När detta utskottsutlåtande förekom till justering på avdelningen, så får jag säga, att jag hade den bestämda känslan: detta är väl åtminstone avväpnande för varje dikussion. Här är det så, att motionären, herr Lindblad, har, som han nu säger, med klar blick för att frågan är under utredning föreslagit en skrivelse med anhållan att Kungl. Maj:t måtte föranstalta en utredning, huruvida vissa arrenden skulle utgå in natura i stället för i penningar. Då svarar utskottet: Kungl. Maj:t har redan gått i författning om att få fram förslag därom. Då är det väl ganska naturligt, att riksdagen efter den upplysningen har all anledning att säga, att vi böra uppskjuta den debatt i frågan, som ingår på det rent sakliga gebitet, till dess utredning föreligger. I stället behagade nu den ärade motionären anse, att hans motion blivit snävt behandlad, och den siste ärade talaren förklarade, att

Om erläggande i naturprodukter av arrendeavgifter för kronajord m. m.
(Forts.)

Om erlägganden i naturprodukter av arrendeavgifter för kronojord m. m.
(Forts.)

den statsfinansiella sidan av saken är så stor, och att utskottets hemställan är att anse som arrangerande av en begravning i stillhet.

Vad skulle då utskottet ha gjort? Skulle måhända — under en pågående utredning, under det dessa sakkunniga från olika delar av landet inhämta upplysningar i alla möjliga detaljer — utskottet ha sagt: här är det schema, varefter en ytterligare utredning skall äga rum? Jag har åtminstone hittills icke hört talas om inom riksdagen, att under pågående utredning ett riksdagens utskott skall giva direktiv för hur utredningen slutligen skall läggas. Och framför allt: hur skulle det ha blivit i kamrarna? Skulle denna kammare och skulle medkammaren kunnat sakligt ingå i prövning av de motiv, som utskottet anfört för att få det nuvarande arrendesystemet ändrat? Jag förstår icke, hur det varit möjligt för jordbruksutskottet att göra annat, än vad utskottet gjort.

Det är ytterst intressanta siffror, som man hört från den siste ärade talaren. Jag får säga, att jag hade en aning om, att förhållandena äro mycket dåliga på detta område, men knappast hade jag kunnat tänka mig, att de äro så dåliga, som de efter de anförda siffrorna visat sig vara. Men, mina herrar, det är icke många år sedan den frågan var uppe här i kammaren, att man skulle föra sådana räkenskaper i domänstyrelsen, att man finge se, hur stor vinsten vore på de egentliga domänerna, och hur stor den vore på skogarna. Jag vill minnas, att under den debatt, som då fördes i denna kammare, herr domänintendenten Lindblad förklarade, att det var alldeles överflödigt, att det icke behövdes. Förslaget gick i allt fall igenom. Och det beslut, som då fattades, här förmodligen föranlett framkomsten av de belysande siffror, som herr Welander nu företett. Det är alltid en mycket stor fördel att få reda på dessa siffror, men att utskottet här skulle kunna grunda sina uppfattning på dessa siffror och med dessa siffror komma till en saklig uppfattning angående behovet av en ny utredning av den redan under utredning varande frågan, det vill jag bestrida.

Jag ber att få på det livligaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Ernst: Såväl utskottets vice ordförande som den siste ärade talaren ville göra gällande, att det här rörde sig om en fråga, som en motionär väckt och som man nu helt enkelt kunde avvisa med att frågan är under utredning. Ja, detta är ju delvis förhållandet. Det är dock ett moment ytterligare, som tillkommer, och det är, att kommitténs ordförande och en dess ledamot, såsom jag nyss framhöll, givit offentlighet åt denna del av kommitténs förhandlingar. Det är därför jag i min motion begärt, att det måtte avlåtas en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag just i de av kommitténs ordförande angivna och inom kommittén behandlade spörsmålen. Det är en väsentlig skillnad. Ty här är saken verkligen tillräckligt belyst, genom att kommittén enligt ordförandens uttalande, tagit bestämd ståndpunkt och låtit en del av kommitténs utredningsarbete redan nu framkomma.

Men kommittén har suttit sedan år 1914, och det gamla ordspråket, som säger, att medan gräset gror, dör kon, kan härvidlag med allt skäl tillämpas. Ty sedan de ecklesiastika boställena, vilkas utarrendering just nu förestår, blivit utarrenderade på 20 år, kommer man icke på länge åt dem. Där behövdes alltså, att man införde denna metod, som för övrigt icke varit okänd för ecklesiastika tjänstemän i avlöningstvåg förut. Där kunde vara skäl att taga upp detta. Så pass är saken undersökt, att man mycket väl kan gå in till Kungl. Maj:t för att få ett bestämt förslag. Man skulle därigenom vinna tid, och staten och kyrkofonden skulle få inkomster, som eljest ej kunna upphämtas.

Jag vill icke underskriva den motivering, som talaren på Jämtlandslänsbanken gjorde gällande, ty om han ser efter, vad jordbruket i hans hemtrakt ger, särskilt det, som bedrives på utarrenderade områden på vissa kronoparker i Jämtland, tror jag, att han skall komma till ännu mera led samma resultat, än vad som gäller kronodomänerna i allmänhet. Men det är en sak för sig att visa, att det svenska jordbruket icke är en så lukrativ affär i vanliga fall, som allmänheten tror. Det framgår, tror jag, även av kronodomänernas avkastning, och räknar man ifrån vad som påkostas i byggnadsväg, kommer man till föga uppmuntrande resultat. Det är därför jag ur nationalekonomisk synpunkt alltid förordar att man bör *sälja* så mycket av kronans jord som möjligt. Ty jag är övertygad, att man därigenom uppnår såväl större intensitet i jordbruket som ett bättre nationalekonomiskt resultat.

Jag vidhåller, herr greve och talman, mitt yrkande om återremiss.

Greve W a c h t m e i s t e r, A x e l: Blott ett par ord! Såväl motionären som herr Welander ha framhållit, att utskottets och riksdagens uttalanden skulle giva stöd åt kommittén i dess arbete. Men det är väl ändå oriktigt! Det är väl riksdagen, som skall få stöd av kommitténs utredning, och icke bör riksdagen fatta ståndpunkt, innan kommittén är officiellt färdig med sitt arbete.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr W e l a n d e r: Herr greve och talman! Det kan väl hända, som nyss sades, att de sakkunniga icke behöva ett stöd, men kanske hellre en stöt, eftersom de hållit på så länge, utan att man ens för närmaste framtiden har något utlåtande att vänta av dem, särskilt i en så angelägen och viktiga fråga som denna.

Endast ett ord till! Den ärade motionären sade, att mina siffror just voro ett uttryck för huru litet lukrativt jordbruket är, och han hänvisade till förhållandena i Jämtland. Men då vill jag erinra om en sak. Det är väl känt — och det är en sak, som också är framhållen av den välvillige författaren till den blaga, som motionären fogat vid motionen — att kronoarrendatorerna anse sina arrenden vara synnerligen lukrativa, ty de förstå sig på att begära stora summor, ända till 100,000 kronor, om någon vill övertaga deras arren-

Om erläggande i naturprodukter av arrendeavgifter för kronojord m. m.
(Forts.)

Om erläggande i naturprodukter av arrendeavgifter för kronojord m. m.
(Forts.)

den. Så är det i många fall och kanske i regel med dessa kronoarrenden.

Herr Holmquist: Den siste ärade talaren sade, att om icke jordbruksutskottet kunnat giva ett stöd åt dessa sakkunniga, det borde ha givit en »stöt». Jag får säga, att utskottet givit den »stöt», som utskottet kunnat giva. Vi ha förfrågat oss hos kommittén och sökt framtvinga ett besvarande, när den kommer att avgiva sitt yttrande. Och vi ha fått till svar: det kommer »inom kort». Man kan icke binda de sakkunniga snävare än genom att pressa fram ett uttalande, att »inom kort» skall utlåtandet avgivas. Man må väl ock erinra om, att den behandling frågan fått i denna kammare, är av beskaffenhet, att den »stöt», utskottet givit åt dessa sakkunniga, blivit i alldeles särskild grad understödd av kammaren.

Herr Lindblad, Ernst: Jag vill blott nämna, att jag i dag på morgonen frågat en ledamot av kommittén, om han kunde säga någon tid, inom vilken förslag kan väntas från kommittén, men fått nekande svar. Jag har vidare hört av generaldirektören och chefen för domänstyrelsen, att trots uppmaningar till kommittén att framkomma med sitt betänkande, han icke fått något bestämt löfte, och att han icke ens genom jordbruksministern kunnat få någon upplysning, när utlåtandet är att vänta. Då torde det väl vara allt skäl, att man griper tillfället i flykten och söker vinna det mesta möjliga av den utredning, som redan blivit gjord, och varav detaljer ytterligare kunna vara att vänta efter infordrande av förklaring angående samtliga kommitterades ställning till det ifrågavarande spörsmålet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet, och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 42.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om ersättning till kvarnagenterna J. F. Clarholm, G. Almqvist och E. Ericson för förbrad näringsverksamhet till följd av det statliga ingripandet i folkförsörjningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord.

Om statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord.

Med föranledande av ifrågavarande motioner, nr 4 i första kammaren, av herr *Pålsson*, och nr 23 i andra kammaren, av herr *Pehrsson* i Bramstorp m. fl., hade utskottet i föreliggande utlåtande på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, om, i vad mån och på vad sätt, staten kunde lämna bidrag till stenröjning av odlad jord, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Vid enstaka tillfällen hava gjorts uttalanden, i vilka påpekats det olämpliga i att enskilda riksdagsmän äga en obegränsad motionsrätt i anslagsfrågor. Aldrig förr torde denna motionsrätt hava begagnats i samma omfattning som i år. Det motioneras nämligen av riksdagsmän om anslag utöver vad i statsverkspropositionen och andra propositioner förekommer på icke mindre än i runt tal 234 miljoner kronor. En enskild riksdagsman motionerar om utgifter på sammanlagt 66 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Som god andre kommer en annan motionär med yrkanden på 56 miljoner kronor och en tredje med 28 miljoner kronor. Här har för jordbruket äskats sammanlagt 24 miljoner kronor. Det är emellertid icke nog med detta. Härtill kommer en del motionärer med yrkanden om anslag, vilkas belopp icke närmare preciserats, och likaså med yrkanden om utredningar. Det torde icke vara överdrivet att påstå, att bifall till dessa mera obestämda yrkanden skulle förorsaka en utgift på sammanlagt åtskilliga hundra miljoner. Det har till och med räknats ut, att bifall till en enda motionärs yrkanden skulle kunna förorsaka en utgift på 400 miljoner kronor.

Nu är det psykologiskt ganska märkligt, att motionsfloden alltid sväller ymnigare och rikare inför nya val än eljest. Härmed vill jag dock icke på något sätt misstänkliggöra motionärerna i denna fråga. Alla dessa motioner tyda emellertid på en mycket optimistisk uppfattning av den statsfinansiella ställningen, särskilt när man tar i betraktande, att Kungl. Maj:ts budgetsförslag för nästa år tillsammans med tilläggsstaten för i år går löst på i runt tal 1,100 miljoner kronor. Nu föreligger dock enligt min uppfattning ingen som helst anledning till en sådan optimism. Jag vill icke trötta kammarens tålmod med att här ingå på något bedömande av den statsfinansi-

Om statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord.

(Forts.)

ella situationen, men jag vill dock rätta ett misstag, som efter vad jag erfarit är ganska allmänt utbrett bland riksdagens ledamöter, nämligen att kommissionernas kreditbehov skulle vara statt i minskning. Vid tiden för remissdebatten, då jag redogjorde för kommissionernas ekonomiska förhållanden, uppgingo dessas sammanlagda skuld till riksgäldskontoret, förutom en förskotterad ränta till bränslekommissionen, till sammanlagt 401,573,000 kronor. Sedan dess har kommissionernas skuld till riksgäldskontoret i stället för att minskas ökats och utgör för närvarande 480 miljoner kronor. Vad nu särskilt bränslekommissionen beträffar, har denna länge i det allra närmaste utnyttjat hela sin kredit hos riksgäldskontoret eller 150 miljoner kronor, men härtill kommer, att bränslekommissionen dels har en skuld till riksgäldskontoret på separaträkning på 2,800,000 kronor, för övrigt för obetalda räntor, dels på giroräkning hos privatbanker utöver sin beviljade kredit dragit ej mindre än 6,800,000 kronor. Jag är icke i tillfälle att lämna exakt uppgift om bränslekommissionens skulder i övrigt. Det är emellertid en offentlig hemlighet, att denna kommissions skulder under sensommaren förra året uppgingo till cirka 240 miljoner kronor. Enligt vad jag erfarit, hava sedermera därå avbetalats cirka 50 miljoner kronor. Är nu detta riktigt, skulle bränslekommissionens återstående skulder uppgå till sammanlagt cirka 190 miljoner kronor. Huru stora tillgångar som svara mot dessa skulder, och vad dessa tillgångar skulle kunna inbringa vid ett realiserande, kan icke av mig bedömas.

Jag skall nu övergå till föreliggande motioner, som röra begärd utredning rörande lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord, vilka motioner nu tillstyrkts av utskottet med endast en reservation. Det förefaller mig rätt anmärkningsvärt, att utskottet till stöd för sitt yrkande om bifall till motionerna börjar med att framhålla, hurusom under årens lopp av riksdagen till jordbrukets och dess binäringars främjande i olika hänseenden anvisats betydande medel. Huru detta kan anföras som skäl för bifall, synes mig vara ganska svårt att fatta. Hade det anförts, att jordbruket fått för olika ändamål anvisade mindre belopp, små belopp i förhållande till vad som lämnats till övriga näringar, skulle jag kunnat förstå, att detta kunde anföras såsom skäl för att likställa jordbruket med dessa andra näringar, men att jordbruket förut fått stora belopp sig anvisade, synes mig i detta sammanhang icke kunna anföras såsom ett skäl. Utskottet anför vidare, att de av motionärerna avsedda jordförbättringarna med nuvarande arbetspris ej sällan för den enskilde måste komma att ställa sig alltför dyrbara för att ifrågakomma, och att det därför kan tagas under övervägande, huruvida icke staten borde bidraga därtill. Jag vill då säga, att om det icke för den enskilde jordbrukaren kan vara ett räntabelt företag att bortföra sten, det icke heller rimligen nationalekonomiskt sett kan vara lämpligt, att staten bidrar till detta ändamål.

Utskottet slutar med att framhålla, att därest ett sådant bidrag skall nämnas, det lämpligen torde kunna ske genom ändring av nå-

gon av bestämmelserna rörande de till jordbrukets fromma anslagna fonder eller anslag. Ja, nog kan det ske på det sättet, det vill jag gärna medgiva, men följdén lär väl i varje fall ofrånkomligen bliva den, att det kommer att behövas ytterligare anslag till dessa fonder, vilka anslag självfallet komma att tagas av lånemedel.

Jag vill sluta med att nämna, att tendensen allt mer går i den riktningen att göra den svenske jordbrukaren till en understödstagare av det allmänna, och det till på köpet för närvarande, då jordbrukarna stå under förmynderskap av alla kommissionerna. Det kan icke hjälpas, att sådant bidrar till att förminska jordbrukarens känsla av ansvar och minska hans förmåga till initiativ i hans rörelse. Jag vill medgiva, att åtgärder sådana som de nu ifrågasatta för tillfället kunna bidraga till produktionens ökande, men i längden måste de enligt min uppfattning verka i motsatt riktning.

Jag har sålunda, även om jag fullständigt bortser från den statsfinansiella synpunkten, kommit till den uppfattningen, att motionerna i fråga icke böra bifallas, och jag får på den grund, herr greve och talman, yrka avslag såväl på utskottets hemställan som på de i ärendet väckta motionerna.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag hörde den siste ärade talarens inledning, greps jag ett ögonblick av den tanken: manne han är inne på rätt fråga? Han lade nämligen en så oerhört stor statsfinansiell synpunkt på saken, en synpunkt, som icke är främmande för den ärade talaren, utan som vi många gånger haft tillfälle att med intresse iakttaga, även om jag åtminstone för min del har svårt att alltid följa honom i den mängd siffror, som han uppläser. Men så kom han — om jag får begagna det uttrycket — ner till jorden igen, ner till den stembundna jorden, varom här är fråga! Han sade då, att han icke ville vara med om utskottets förslag.

Jag skall nu se bort från den statsfinansiella synpunkten och endast be att få fästa uppmärksamheten på att det här icke är fråga om några *nya* anslag. Det är nämligen bekant för utskottet, att av de anslag, som lämnades i fjol, en stor del icke kommit till användning. Vidare är det fråga om en del fonder, varifrån lån utlämnas och i vilka även finnas en del medel disponibla. Således kan man säga, att det i sak bara är fråga om en *fördelning av redan beviljade anslag*. Nu veta vi, att sådana saker som nyodling av jord, upprepning av hagmark, verkställande av täckdikning och även redan i viss mån undanröjande och brytning av sten på gammal åker understödjas av allmänna medel. Det är således intet nytt, som det här är fråga om. Men det abnorma och besynnerliga förhållandet råder för närvarande — vederbörande odlingskommitté tillämpar bestämmelserna så — att den som tar bort en stor sten genom att spränga den och sedermera kör bort den och lägger den i en stengärdesgård, han får icke någon ersättning av allmänna medel annat än för den areal, som stenen har upptagit, när den låg på jorden. Således kunna herrarna förstå, att när ersättningen ut-

Om statsbidrag utgående till stenröjning av odlad jord.
(Forts.)

Om statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord.

(Forts.)

går efter hektar, det blir en löjligt ringa ersättning för det utförda arbetet. Nu har emellertid i de trakter, där det förekommer brytning i stor omfattning av sten, som omöjliggör ett rationellt jordbruk, och särskilt användande av moderna jordbruksmaskiner, den tanken uppstått, att när personer, som hava en sidländ mark, som de odla upp, eller en äng, där de plöja upp den jämförelsevis stenfria marken — vilket ju är ett ganska lätt arbete — få rätt betydande ersättning för detta arbete, det då är bra orimligt, att icke den, som bryter och stenfriar gammal åker, också får statsunderstöd för detta arbete, som — och det är jag viss om att den ärade talaren ger mig rätt i — är den säkraste källan till ökad produktion. Men vi ville icke i utskottet begära nya anslag och icke på något sätt uttala oss så, att dessa kristidsanslag skulle bli fastbändna för framtiden, utan vi hänvisade till redan beviljade och till andra, varav understöd utgå i och för odlingens främjande.

Jag skall be att få säga den ärade talaren och er alla för övrigt, mina herrar, att jag har haft den äran att från denna plats upprepade gånger framhålla precis, vad den siste ärade talaren här nu framhållit, d. v. s. att det svenska jordbruket skall akta sig för att komma i ekonomiskt beroende utav statsmakterna, och att detta icke skulle vara välbetänkt eller nyttigt för detsamma. Men det är *en* sak, och herrarna i riksdagen lyssnade för övrigt inte på det örat, utan på den tid, när, om jag vågar begagna det drastiska uttrycket, magen skrek av brist på näringsämnen, då ville man kasta miljoner på det svenska jordbruket för att i hast få fram mera spannmål. Nu blåser vinden från väster, nu komma de amerikanska och australiska skeppslasterna med spannmål hit, och då höjas genast röster av sådana, som tyckas ångra det understöd man lämnat. Jag ansåg, att det var farligt för jordbruket att taga emot detta understöd, och jag motsatte mig det, men har det svenska jordbruket en gång mottagit det, anser jag för min del, att understödet bör *rättvist fördelas* över allt Sveriges jordbruk, det må vara av den ena eller andra beskaffenheten, det må vara sidlänt odling, det må vara ängskultur eller stenig gammal åker, som kanske våra förfäder brutit redan på en tid, då helt andra redskap användes för det svenska jordbruket än de, som nu krävas, vilka senare icke kunna användas på dessa steniga åkrar i deras nuvarande skick.

Då det inte är fråga om ett nytt anslag, utan endast om utnyttjandet av redan befintliga anslag, har jag, trots min nyss uttalade uppfattning om olämpligheten av statsunderstöd till jordbruket, dock ansett mig kunna vara med om utskottets hemställan, vartill jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Den siste ärade talaren har här anfört de skäl som legat bakom utskottets hemställan, och jag kan i allt väsentligt med honom instämma. Men det är ett par omständigheter, som jag särskilt skall tillåta mig beröra.

Greve Lagerbjelke uttalade sin förvåning över den form, som givits utskottsutlåtandet, i det att man där först uppräknar en hel del

fonder och anslag, som under tidernas lopp anvisats för jordbrukets understöd och förbättring, varefter man kommer till det här ifrågasatta anslaget, och han ansåg, att däri låge en oegentlighet, ty man borde nästan efter detta angivande av förut beviljade anslag förändras att säga: nu kan det vara nog, och något nytt anslag för jordbrukets räkning bör icke ifrågasättas. Jag förstår inte, att man skall behöva läsa det på det sättet, ty detta är helt enkelt en förklaring från utskottets sida, att en hel del anslag visserligen äro beviljade, men att dessa anslag äro så reglerade, att de icke kunna för detta syfte ifrågakomma, och det är det man vill förändra.

Vidare sade greve Lagerbjelke, att han icke önskade, att jordbrukarna skulle bli understödstagare, och beklagade, att det emellanåt syntes, som om man åt dem skulle vilja bereda en sådan ställning, genom att man i tid och otid beviljade mer eller mindre stödjande anslag för jordbrukets räkning. Ja, jag får säga, att skall man döma efter de krav, som bra många av jordbrukets mera representativa män framkomma med, särskilt i dessa dagar, så nog tror jag, att man kan säga, att den svenske jordbrukaren i mångt och mycket allt fortfarande söker ett stöd för sin näring i form av anslag ifrån statens sida, och det får jag säga, att då det här uteslutande är fråga om att så reglera redan befintliga anslag, att de skola kunna användas och kanske bättre användas för det här syftet än till vissa andra syften, då tycker jag, att den anförda synpunkten i den här föreliggande frågan är bra litet motiverad.

Men jag vill fästa uppmärksamheten på en sak till, och det är, att utskottet i själva verket icke bundit sig ens för den vanliga utredningsformen. Utskottet hemställer i sin kläm om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta utreda om, i vad mån och på vad sätt ett sådant här anslag bör utgå. Sålunda, den utredning utskottet ifrågasätter kan förändras till att anslaget aldrig under någon form kommer i fråga. Jag tror sålunda, att då detta förslag inom utskottet samlade alla där befintliga jordbrukares röster, man har en viss anledning antaga, att man genom att bifalla utskottets hemställan skulle nå en viss fördel för jordbruket, som kanske därav är i alldeles särskilt behov.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Den talare, som först bemötte mig, framhöll, att ett bifall till motionerna endast skulle giva vederbörande jordbrukare en, som han uttryckte sig, löjligt ringa ersättning för deras nedlagda kostnader. Det synes mig, som om i det fallet jordbrukarna skulle kunna avvara denna löjligt ringa ersättning och själva bestå det hela.

Samme talare uttalade vidare, att det inte är fråga om att bevilja anslag till några nya fonder eller att bevilja ytterligare behöfligt anslag till förutvarande fonder, utan att dessa medel, som redan äro beviljade, kunna väl räcka till även för nu ifrågavarande ändamål. Jag vill då säga, att det väl ändå lär vara ofrånkomligt, att,

Om statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord.

(Forts.)

*Om stats-
bidrags ut-
gående till
stenröjning
av odlad
jord.*
(Forts.)

därest det nu ifrågasatta anslaget icke skulle tagas ut ifrån dessa fonder, medel där skulle bli besparade, och det vore ju välbehöfligt.

Herr P å l s s o n: Herr greve och talman! Här är ju inte fråga om att bevilja något penningeanslag utan endast att besluta om en skrivelse, i vilken riksdagen av Kungl. Maj:t begär en utredning, vars resultat sedan skulle föreläggas riksdagen. Då denna föreligger, blir det ju tillfälle för riksdagen att taga ståndpunkt till de utgifter ett eventuellt förslag från Kungl. Maj:ts sida möjligen skulle kunna medföra. Således är det i dag inte fråga om att göra någon utgift. Det är tydligt, som här redan är nämnt, att frågan är mera en fördelningsfråga än en fråga om ett nytt anslag. Av de anslag, som redan utgå och som äro nämnda här i utskottets utlåtande, nämligen till täckdikningslånefonden, nyodlingsfonderna m. fl., — i synnerhet täckdikningslånefondens — kunna endast de jordbrukare bli delaktiga, som besitta bättre jord. Ty endast på dylik kan man göra grundförbättringar och dräneringar. Där hindrar icke sten. Men de, som ha olyckan att besitta sådan jord, som är översållad av jordfasta stenar, kunna inte få del av täckdikningsanslaget, helt enkelt därför att jorden icke kan täckdikas emedan stenen hindrar.

Då det här sålunda mera gäller en fördelningsfråga än frågan om beviljande av ett direkt anslag, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av belöningar från det allmännas sida i ökad utsträckning åt jordbruksarbetare, som under viss tid haft ständigt sysselsättning inom jordbruket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i visst fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälles bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 21, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med

förslag till lag angående rätt för Konungen ått i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Skrivelseförslaget godkändes, under förutsättning att vad utskottet i sitt utlåtande nr 8 hemställt bifölles även av andra kammaren.

Efter föredragning av de under sammanträdet avlämnade kungl. propositionerna hänvisades propositionen nr 97 till statsutskottet, propositionen nr 100 till bankoutskottet samt propositionerna nr 108 och 109 till bevillningsutskottet.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 22 februari 1919.

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västernorrlands län insänts en den 19 febr. 1919 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll. att sedan f. d. auditören Abraham Hugo Fahlén blivit av Västernorrlands läns landsting utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av sex år, räknade från och med den 1 januari år 1919, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 14 § av lagen om val till riksdagen förvaltaren *Janne Schmidt*, Björna, blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1925.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
G. Grefberg.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt.

Justerades nio protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.36 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.